Procedurele rechtvaardigheid en status

Nadenken over status versterkt het eerlijkproceseffect

Jan-Willem van Prooijen, Kees van den Bos en Henk A.M. Wilke

Jan-Willem van Prooijen: Vrije Universiteit Amsterdam, Kees van den Bos: Universiteit Utrecht, Henk A.M. Wilke: Universiteit Leiden
Correspondentie: Jan-Willem van Prooijen, vakgroep sociale psychologie,
Vrije Universiteit Amsterdam, Van der Boechorststraat 1, 1081 BT Amsterdam.
E-mail: jw.van.prooijen@psy.vu.nl.

Samenvatting

Het huidige artikel beschrijft onderzoek naar de relatie tussen status en procedurele rechtvaardigheid. Op basis van de literatuur stellen wij dat nadenken over het algemene begrip status het begrip eerlijkheid toegankelijker maakt. Dit impliceert dat mensen ontvankelijker zijn voor rechtvaardigheidsinformatie en sterker beïnvloed worden door rechtvaardigheidsmanipulaties. De resultaten van twee experimenten ondersteunen deze gedachtengang. De discussie richt zich op de implicaties van deze bevindingen voor de psychologie van sociale rechtvaardigheid.

Menselijk gedrag wordt sterk beïnvloed door wat mensen eerlijk vinden (Lind & Tyler, 1988). Er zijn verschillende soorten informatie te onderscheiden waar mensen zich eerlijkheidsoordelen over vormen. Zo hechten mensen waarde aan eerlijke uitkomstverdelingen. De waargenomen eerlijkheid van uitkomstverdelingen wordt *distributieve rechtvaardigheid* genoemd. Een ander soort informatie waar mensen zich eerlijkheidsoordelen over vormen heeft betrekking op procedures: Mensen hechten er waarde aan op een eerlijke manier behandeld te worden door de autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor verdelingsbeslissingen. De waargenomen eerlijkheid van procedures wordt *procedurele rechtvaardigheid* genoemd (Lind & Tyler, 1988).

Een typisch procedureel rechtvaardigheidseffect is de bevinding dat waargenomen procedurele rechtvaardigheid de relatie met autoriteiten positief beïnvloedt. Dit wordt het eerlijkproceseffect genoemd (Folger, Rosenfield, Grove & Corkran, 1979). Een illustratie hiervan is dat mensen procedures waarin ze hun mening hebben mogen uiten (inspraak) eerlijker vinden dan procedures waarin ze niet hun mening hebben mogen uiten (geen inspraak). Tevens beoordelen mensen relaties met autoriteiten positiever na inspraak dan na geen inspraak (Folger et al., 1979).

Een belangrijke factor binnen zowel distributieve als procedurele rechtvaardigheidstheorieën is sociale status. Status kan invloed hebben op distributieve rechtvaardigheidsoordelen (Feather, 1999): Afhankelijk van statusverschillen (b.v. professoren versus AIOs) worden verschillen in uitkomsten (b.v. salarissen) wel of niet eerlijk gevonden. Daarnaast hebben diverse procedurele rechtvaardigheidstheorieën gesteld dat sociale status samenhangt met het eerlijkproceseffect (e.g., Lind & Tyler, 1988; Tyler & Lind, 1992), een samenhang waarop we in dit artikel dieper ingaan.

Hoewel diverse theoretische kaders hebben beargumenteerd dat status belangrijk is om procedurele rechtvaardigheid te begrijpen, stellen wij dat hier op empirisch niveau nog veel onduidelijkheid over bestaat. In het huidige artikel stellen wij dat (1) rechtvaardigheidsonderzoekers status verschillend geoperationaliseerd hebben, (2) de weinige data over de relatie tussen status en procedurele rechtvaardigheid onduidelijkheden over deze relatie hebben laten bestaan, met als gevolg dat (3) de onderliggende psychologische processen hoe status aan rechtvaardigheid gerelateerd is hierdoor niet goed begrepen worden. Omdat status een cruciaal concept is in diverse procedurele rechtvaardigheidstheorieën (Lind & Tyler, 1988) kan gesteld worden dat dit fundamentele tekortkomingen zijn in de rechtvaardigheidsliteratuur. Daarom bestuderen wij de relatie tussen status en het eerlijkproceseffect.

Het belangrijkste theoretische kader waarin status een rol speelt om procedurele rechtvaardigheid te begrijpen is het relationele model (Tyler & Lind, 1992; vgl. Lind & Tyler, 1988). Dit model stelt dat mensen het belangrijk vinden bij gewaardeerde groepen te behoren. Mensen zoeken daarom informatie over de mate waarin medegroepsleden hen respecteren. Mensen letten hierbij op de manier waarop ze behandeld worden door autoriteiten, zo stelt het relationele model, omdat autoriteiten als representatief voor de groep worden gezien. Eerlijke procedures communiceren dat men een gewaardeerd en gerespecteerd groepslid is.

Een van de stellingen van het relationele model is dat mensen op zoek gaan naar informatie over hun statuspositie in de groep (Tyler, 1989, 1994) door te

onderzoeken hoe rechtvaardig zij behandeld worden door de autoriteit. Binnen deze redenering heeft status betrekking op iemands relatieve positie ten opzichte van andere groepsleden ("statuserkenning"; Tyler, 1994). Echter, Lind (2001) heeft benadrukt dat de statusinformatie waar mensen naar zoeken, zoals oorspronkelijk bedoeld in het relationele model, gedefinieerd moet worden als de mate waarin mensen opgenomen zijn in groepen, onafhankelijk van relatieve statusverschillen. Globaal zijn er in de rechtvaardigheidsliteratuur twee definities van status gebruikt, één refererend naar relatieve intragroepsstatus (Tyler, 1989, 1994) en één refererend naar sociale inclusie (Lind, 2001). Wij zullen beargumenteren dat deze verschillende definities op een algemeen niveau met elkaar samenhangen en dat een algemene definitie van status voldoende is om het eerlijkproceseffect te beïnvloeden.

Bij ons weten zijn er slechts drie empirische studies die de relatie tussen status en procedurele rechtvaardigheid hebben bestudeerd. In onderzoek van Tyler (1989, 1994) werden significante relaties tussen statuserkenning en waargenomen procedurele rechtvaardigheid gevonden. Daarnaast werd in Tyler en Blader (in druk) expliciet onderscheid gemaakt tussen twee typen status: autonome en comparatieve status. Autonome status correspondeert met sociale inclusie (cf. Lind, 2001) omdat dit refereert naar de mate waarin de normen van mensen overeenstemmen met groepsnormen. Comparatieve status correspondeert met relatieve intragroepsstatus omdat dit refereert naar sociale vergelijkingsprocessen (bijv. wat betreft prestaties). Zowel autonome als comparatieve status waren significant gecorreleerd met waargenomen procedurele rechtvaardigheid, waarbij deze relatie sterker was voor autonome dan voor comparatieve status. Hoewel deze studies de stelling dat status en procedurele rechtvaardigheid gerelateerd zijn enigszins ondersteunen, werden in alle artikelen slechts correlationele data gepresenteerd. Hierdoor weten we weinig over de causale volgorde van de relatie tussen status en procedurele rechtvaardigheid, alsmede over de psychologische processen die aan deze relatie ten grondslag liggen.

Het huidige onderzoek

Op basis van het voorgaande stellen wij hier dat status diep verweven is met rechtvaardigheid. Dat wil zeggen, het feit dat status gerelateerd is aan zowel distributieve als procedurele rechtvaardigheid, alsmede het feit dat rechtvaardigheidstheoretici diverse typen status met procedurele rechtvaardigheid in verband hebben gebracht (Lind, 2001; Tyler, 1994) impliceert volgens ons een zeer fundamentele relatie tussen de algemene begrippen status en eerlijkheid. Een mogelijke verklaring voor deze fundamentele relatie ligt in de veronderstelling dat beide algemene begrippen belangrijke implicaties hebben voor dezelfde relationele aspecten, zoals de mate waarin mensen denken gerespecteerd te worden (Tyler, 1994). De relatie tussen status en rechtvaardigheid wordt verder ondersteund door enig empirisch bewijs voor relaties tussen deze verschillende typen status en het eerlijkproceseffect (Tyler & Blader, in druk). Om te onderzoeken hoe fundamenteel de relatie tussen status en eerlijkheid precies is gaan we uit van een algemene definitie van status: Wij richten ons op hoe mensen zelf denken over het algemene begrip status.

Wij stellen hier dat mensen mentale representaties hebben van zowel het algemene begrip status als van het begrip eerlijkheid en dat deze representaties cognitief verbonden zijn zodanig dat representaties van status representaties van eerlijkheid beïnvloeden. Een gevolg hiervan is dat het cognitief activeren van het algemene begrip status (bijvoorbeeld door nadenken over het algemene begrip status) het construct eerlijkheid toegankelijker maakt. Deze toegenomen toegankelijkheid impliceert dat mensen ontvankelijker zijn voor rechtvaardigheids-informatie. Het cognitief activeren van het algemene begrip status zal daarom gereflecteerd worden in een versterking van de reacties van mensen ten opzichte van eerlijke en oneerlijke procedures. Op basis van deze redenatie voorspelden wij een sterker eerlijkproceseffect wanneer mensen over status hadden nagedacht dan wanneer mensen niet over status hadden nagedacht (Hypothese 1).

Experiment 1

In het eerste experiment hebben we deze gedachtengang onderzocht door het algemene begrip status wel of niet saillant te maken. Daarnaast hebben we procedurele rechtvaardigheid gemanipuleerd door te variëren of de onderzoeksleider deelnemers inspraak gaf in een beslissing (Folger e.a., 1979). Op basis van onze gedachtengang verwachtten we dat mensen sterker zouden reageren op inspraak- versus geen-inspraakprocedures wanneer het algemene begrip status saillant was gemaakt dan wanneer het algemene begrip status niet saillant was gemaakt.

Cruciale variabelen om een eerlijkproceseffect aan te tonen zijn relationele oordelen (Lind & Tyler, 1988). We hebben onze hypothese daarom onderzocht door een aantal belangrijke relationele oordelen te meten: We vroegen deelnemers in welke mate ze dachten dat de onderzoeksleider vertrouwen in hen had, respect voor hen had, en hen beleefd behandeld had.

Methode

Deelnemers en experimenteel ontwerp

We hebben onze hypothese getoetst in een 2 (statussaillantie: saillant vs. controle) x 2 (procedure: inspraak vs. geen inspraak) factorieel ontwerp. Aan het experiment namen 116 studenten van de Vrije Universiteit Amsterdam deel (27 mannen, 89 vrouwen), varierend in leeftijd van 18 tot 41 jaar. Het experiment werd voorafgegaan en gevolgd door andere, ongerelateerde experimenten. De experimenten duurden tezamen 90 minuten. Deelnemers kregen F. 20,- voor participatie.

Procedure

Het experiment vond plaats in afgesloten hokjes achter computers, waarmee de stimulusinformatie gepresenteerd werd. Tevens kregen de deelnemers een pen en papier. Deelnemers kregen de informatie dat de computers in het laboratorium met elkaar verbonden waren en dat de proefleider met behulp van het computernetwerk boodschappen zou sturen. Daarnaast werd verteld dat onder elke 50 deelnemers een prijs van F. 100,- verloot zou worden. Daarom zou de proefleider onder elke 50 deelnemers 200 loten verdelen.

Vervolgens induceerden we de statussaillantie-manipulatie. In de statussaillante conditie werden deelnemers gevraagd de volgende twee open vragen te beantwoorden (cf. Van den Bos, 2001): "Welke gedachten en gevoelens komen in je op als je denkt aan het begrip status?" en "Beschrijf een situatie uit jouw leven waarin status een rol speelde". Deelnemers in de controle-conditie werden dezelfde vragen gesteld over iets wat ongerelateerd is aan status: T.V. kijken. Na deze manipulatie vulden de deelnemers de "Positive and Negative Affect Schedule" in (PANAS; Watson, Clark & Tellegen, 1988), welke diende om vast te stellen of de statussaillantie-manipulatie de affectieve reacties van deelnemers beïnvloed had. De PANAS vraagt naar hoe men zich op dat moment voelt en bestaat uit twee subschalen: een positief affect schaal (PA, 10 items; α =0.82) en een negatief affect schaal (NA, 10 items; α =0.92).

Hierna volgde de manipulatie van procedure. In de inspraak-conditie ontvingen deelnemers een boodschap van de onderzoeksleider dat ze hun mening mochten geven over het percentage loten dat zij vonden te moeten ontvangen van de loten die onder 50 deelnemers verdeeld werden. In deze conditie mochten deelnemers een percentage intoetsen. Deelnemers in de geen inspraak-conditie ontvingen een boodschap van de onderzoeksleider dat ze hun mening *niet* mochten geven over het percentage loten dat zij vonden te moeten ontvangen van de loten die onder 50 deelnemers verdeeld werden. Deze deelnemers mochten geen percentage intoetsen.

Deelnemers vulden vervolgens de vragen in die betrekking hadden op de afhankelijke variabelen. Als indicatie van de relationele oordelen van deelnemers stelden we de volgende drie vragen: "Denk je dat de onderzoeksleider respect heeft voor jou?" (1 = *zeker niet*, 7 = *zeker wel*), "Denk je dat de onderzoeksleider vertrouwen heeft in jou?" (1 = *zeker niet*, 7 = *zeker wel*) en "Hoe beleefd werd je door de onderzoeksleider behandeld?" (1 = *helemaal niet*, 7 = *heel erg*). Deze items werden gemiddeld tot een betrouwbare relationele oordelen-schaal (α =0.84). Om de statussaillantie-manipulatie te controleren stelden we de volgende twee vragen (beiden 1 = *helemaal niet*, 7 = *heel erg*): "Heb je tijdens dit onderzoek over het begrip status nagedacht?" en "In welke mate heb je tijdens dit onderzoek over het begrip status nagedacht?". Deze items waren sterk gecorreleerd (r =0.88, p <0.001) en werden gemiddeld tot een betrouwbare status-controleschaal (α =0.93). Als controle op de proceduremanipulatie stelden we de volgende twee vragen (1 = *helemaal niet*, 7 = *heel erg*): "Heb jij de mogelijkheid gekregen je mening te uiten over de verdeling van de loten?" en "In welke mate heeft de onderzoeksleider jou je mening laten uiten over de verdeling van de loten?". Deze items waren sterk gecorreleerd (r =0.82, p <0.001) en werden gemiddeld tot een betrouwbare procedure-controleschaal (α =0.90).

Resultaten

Controles op de manipulaties

De controles op de manipulaties werden geanalyseerd met 2x2 ANOVAs. Deze analyse liet op de status-controleschaal alleen een significant hoofdeffect van statussaillantie zien, $F(1, 112) = 60.59$, p <0.001. Deelnemers in de statussaillante conditie gaven aan meer nagedacht te hebben over het begrip status (M = 4.94) dan

deelnemers in de T.V.-saillantieconditie (M = 2.50). De analyse op de procedure-controleschaal toonde alleen een hoofdeffect van procedure, $F(1, 112)$ = 495.70, p <0.001. Deelnemers in de inspraak-conditie gaven in sterkere mate aan dat ze hun mening hadden mogen uiten over de verdeling van de loten (M = 6.39) dan deelnemers in de geen inspraak-conditie (M = 1.81). Op basis van deze resultaten concluderen wij dat deelnemers de manipulaties zoals bedoeld hadden waargenomen.

PANAS-bevindingen

De PANAS werd als opvultaak gebruikt en om na te gaan of de statussaillantiemanipulatie een onbedoelde affectieve reactie teweeg had gebracht. Een MANOVA op de PA- en NA-schalen lieten geen significante hoofd- of interactie-effecten zien op univariaat of multivariaat niveau (totaalgemiddelden: PA-schaal M = 4.50, NA-schaal M = 2.09). Dit laat zien dat de statussaillantiemanipulatie geen onbedoelde effecten had op de affectieve reacties van deelnemers en dat de huidige resultaten niet aan affect toegeschreven kunnen worden.

Relationele oordelen

Een ANOVA op de relationele oordelen-schaal liet hoofdeffecten zien van procedure, $F(1, 112)$ = 77.60, p <0.001, en van statussaillantie, $F(1, 112)$ = 6.20, p <0.02. Belangrijker voor het huidige onderzoek is echter dat deze analyse een significant interactie-effect liet zien, $F(1, 112)$ = 4.59, p <0.04. De celgemiddelden worden weergegeven in Tabel 1. Zoals voorspeld was het effect (de $\eta 2$) van procedure sterker in de statussaillante conditie, $F(1, 112)$ = 58.00, p <0.001, $\eta 2$ =0.34, dan in de controle-conditie, $F(1, 112)$ = 23.58, p <0.001, $\eta 2$ =0.17. De relationele oordelen van deelnemers werden sterker beïnvloed door de proceduremanipulatie in de statussaillante conditie dan in de controle-conditie.

Tabel 1 **Gemiddelden en standaardeviaties van de relationele oordelen van deelnemers als functie van statussaillantie en procedure (Experiment 1).**

	Statussaillantie			
	T.V. saillant		Status saillant	
Procedure	M	SD	M	SD
Inspraak	5.28a	0.92	5.20a	0.70
Geen inspraak	3.75b	1.32	2.89c	1.45

Hogere gemiddelden geven positievere relationele oordelen weer. Gemiddelden met geen gemeenschappelijk onderschrift verschillen significant van elkaar (p <0.05).

Discussie

Deze resultaten ondersteunden de gedachtengang dat statussaillantie het eerlijk-proceseffect versterkt. Deze gedachtengang was gebaseerd op de veronderstelling dat statussaillantie het construct eerlijkheid toegankelijker maakt. Als uitbreiding van ons onderzoek wilden we deze veronderstelling toetsen door cognitieve activa-

tiedata te verzamelen. Dit was een belangrijke reden om een tweede experiment uit te voeren.
Een ander doel van dit tweede experiment was het repliceren van onze resultaten met een andere onderzoeksopzet. Hierin wilden wij de statussaillantie-manipulatie volledig ongerelateerd van de procedure-manipulatie aan proefpersonen aanbieden. Daartoe presenteerden wij de statussaillantiemanipulatie, tezamen met de cognitieve activatiemaat, als aparte studie. Deze werd gevolgd door een scenariostudie waarin procedure werd gemanipuleerd.

Tenslotte hebben we in Experiment 2 een andere manipulatie van procedure toegediend: deelnemers ontvingen een accurate versus een inaccurate procedure. Procedurele accuratesse wordt beschouwd als een robuust alternatief, naast de mate van inspraak, om procedurele rechtvaardigheid te manipuleren (Van den Bos, Vermunt & Wilke, 1997). Met deze alternatieve manipulatie van procedurele rechtvaardigheid wilden we een indicatie krijgen van de mate waarin onze bevindingen generalizeerbaar zijn naar andere operationalisaties van procedurele rechtvaardigheid.

Experiment 2

Methode

Deelnemers en experimenteel ontwerp

De voorspelling werd getoetst in een 2 (statussaillantie: saillant versus controle) x 2 (procedure: accuraat versus inaccuraat) experimenteel ontwerp. Aan het experiment deden 88 studenten van de Vrije Universiteit Amsterdam mee. Na het experiment volgde een ander, ongerelateerd onderzoek. De experimenten duurden tezamen ongeveer 50 minuten. Deelnemers kregen F. 12,50 voor participatie.

Procedure

Het experiment vond plaats in hetzelfde laboratorium als Experiment 1. Het experiment werd gepresenteerd als twee ongerelateerde studies. In "Studie 1" reageerden deelnemers op de vragen van de statussaillantie-manipulatie. Deze manipulatie was hetzelfde als in Experiment 1. Na de statussaillantiemanipulatie beantwoordden deelnemers wederom de 20 vragen van de PANAS (Watson et al., 1988). De antwoorden op de 10 positief affect-items werden gemiddeld tot een betrouwbare PA-schaal (α =0.78) en de antwoorden op de 10 negatief affect-items werden gemiddeld tot een betrouwbare NA-schaal (α =0.88).

Vervolgens vulden deelnemers een woordfragment-invultaak in. Deelnemers kregen 20 onafgemaakte woorden te zien en werden gevraagd hier een bestaand Nederlands woord van te maken dat bestond uit twee en soms uit drie lettergrepen. In alle gevallen waren meerdere antwoorden mogelijk. Van deze woorden waren er zes op zo'n manier ontworpen dat deelnemers zowel op eerlijkheidsgerelateerde als op niet-eerlijkheidsgerelateerde woorden konden komen. Ter illustratie, deelnemers werden gevraagd een woord van 2 lettergrepen te maken dat eindigt op "...nrecht". Een voortest wees uit dat deelnemers hier zowel het eerlijkheidsgerelateerde "onrecht" als het niet-eerlijkheidsgerelateerde "aanrecht" konden verzin-

nen. De zes eerlijkheidsgerelateerde woorden waar deelnemers op konden komen waren eerlijk, onrecht, respect, ongelijk, oprecht, en onbeleefd. Voor elke deelnemer werd het totaal aantal verzonnen eerlijkheidsgerelateerde woorden opgeteld. Dergelijke woordfragment-invultaken worden veelal geïnterpreteerd als onopvallende maten van construct-toegankelijkheid (b.v. Chen, Lee-Chai & Bargh, 2001). Deze woordfragment-invuldata dienden daarom ter controle of statussaillantie inderdaad een verhoogde activatie van het construct rechtvaardigheid bewerkstelligd had. We verwachtten dat deelnemers in de statussaillante conditie meer rechtvaardigheidsgerelateerde woorden zouden verzinnen dan deelnemers in de controleconditie.

Na de woordfragment-invultaak kregen deelnemers de informatie dat Studie 1 was afgelopen en dat Studie 2 begon. We vroegen deelnemers zich in te leven in de volgende situatie:

> "Je bent een medewerker in een ijzerwarenfabriek. Vanwege een financiële meevaller heeft het management besloten elke medewerker een eenmalige financiële bonus te geven. Om de hoogte van jouw bonus te bepalen heeft het management een totaalevaluatie van jouw werk gemaakt. Binnen jouw functie heb je 10 verschillende werkzaamheden"

Vervolgens induceerden we de procedure-manipulatie:

> "Je komt erachter dat het management naar je prestatie op *10 van de 10 / 1 van de 10* werkzaamheden heeft gekeken om een totaalevaluatie van jouw werk te maken."

Deelnemers reageerden daarna op de afhankelijke variabelen en op de controle van de statussaillantie-manipulatie. De belangrijkste afhankelijke variabelen waren wederom relationele oordelen. Echter, twee van de drie relationele oordelen uit Experiment 1 bevatten woorden waar deelnemers in de woordfragment-invultaak op konden komen (respect en onbeleefd). Om onze meting van relationele oordelen zo zuiver mogelijk te houden kozen we daarom voor drie andere items (allen 1 = *helemaal niet*, 7 = *heel erg*): "In welke mate denk je dat het management partijdig is?", "In welke mate denk je dat het management objectief is?" en "In welke mate heb je vertrouwen in het management?". Deze drie items werden gemiddeld tot een betrouwbare relationele oordelen-schaal (α =0.70).

Om de statussaillantie-manipulatie te controleren stelden we dezelfde twee vragen als in Experiment 1. Deze items waren sterk gecorreleerd (r =0.87, p <0.001) en werden gemiddeld tot een betrouwbare statussaillantie-controleschaal (α =0.93).

Resultaten

Controles op de statussaillantie-manipulatie

Een 2x2 ANOVA op de statussaillantie-controleschaal toonde alleen een hoofdeffect van statussaillantie, $F(1, 84) = 26.10$, p <0.001. Deelnemers in de statussaillante conditie gaven aan meer over het begrip status nagedacht te hebben (M =

4.58) dan deelnemers in de controleconditie ($M = 2.72$). Deze resultaten laten zien dat de statussaillantie-manipulatie zoals bedoeld werd waargenomen.
Vervolgens analyseerden we de woordfragment-invuldata om te controleren of de statusaillantie inderdaad een verhoogde activatie van het construct rechtvaardigheid tot gevolg had. Een 2x2 ANOVA op de woordfragment-invuldata toonde alleen een significant hoofdeffect van statussaillantie, $F(1, 84) = 5.91$, $p < 0.02$. Zoals voorspeld vulden deelnemers in de statussaillante conditie meer rechtvaardigheidsgerelateerde woorden in ($M = 2.45$) dan deelnemers in de controleconditie ($M = 1.98$). Deze bevindingen ondersteunen de gedachte dat het cognitief activeren van het algemene begrip status het begrip rechtvaardigheid toegankelijker maakt.

PANAS-bevindingen

Een MANOVA op de PA- en NA-schalen lieten geen multivariate of univariate significante effecten zien (totaalgemiddelden: PA-schaal, $M = 4.57$; NA-schaal, $M = 2.14$). Deze resultaten tonen aan dat, zoals in Experiment 1, de statussaillantie-manipulatie geen effect had op de affectieve reacties van mensen. Effecten van de statussaillantie-manipulatie kunnen dus niet toegeschreven worden aan affectieve reacties.

Relationele oordelen

Een ANOVA op de relationele oordelen-schaal liet een significant hoofdeffect van procedure zien, $F(1, 84) = 27.81$, $p < 0.001$. Deelnemers in de accurate conditie gaven positievere relationele oordelen ($M = 4.95$) dan deelnemers in de inaccurate conditie ($M = 3.66$). Belangrijker was echter dat we een significante interactie vonden, $F(1, 84) = 4.07$, $p < 0.05$. De celgemiddelden worden weergegeven in Tabel 2. Zoals voorspeld was het effect van procedure sterker in de statussaillante conditie, $F(1, 84) = 25.78$, $p < 0.001$; $\eta 2 = 0.24$, dan in de controle-conditie, $F(1, 84) = 5.51$, $p < 0.03$; $\eta 2 = 0.06$. Dit laat zien dat, in overeenstemming met Experiment 1, de relationele oordelen van deelnemers sterker werden beïnvloed door de procedure-manipulatie in de statussaillante conditie dan in de controleconditie.

Tabel 2 **Gemiddelden en standaardeviaties van de relationele oordelen van deelnemers als functie van statussaillantie en procedure (Experiment 2).**

	Statussaillantie			
	T.V. saillant		Status saillant	
Procedure	M	SD	M	SD
Accuraat	4.55b	1.07	5.35a	0.73
Inaccuraat	3.75c	1.14	3.58c	1.48

Hogere gemiddelden geven positievere relationele oordelen weer. Gemiddelden met geen gemeenschappelijk onderschrift verschillen significant van elkaar ($p < 0.05$).

Algemene Discussie

Beide experimenten tonen aan dat het eerlijkproceseffect versterkt wordt wanneer het begrip status saillant gemaakt is. Dit suggereert dat statussaillantie het construct eerlijkheid toegankelijker maakt, wat impliceert dat mensen ontvankelijker

zijn voor rechtvaardigheidsgerelateerde informatie en derhalve sterker beïnvloed worden door procedures. Belangrijk is dat in Experiment 2 directe ondersteuning hiervoor werd gevonden: cognitieve toegankelijkheidsdata toonden aan dat de statussaillantiemanipulatie het begrip eerlijkheid toegankelijker had gemaakt. Daarnaast tonen de PANAS-bevindingen in beide experimenten aan dat deze effecten niet kunnen worden verklaard door de affectieve reacties van mensen op de statussaillantie-manipulatie.

Het huidige onderzoek vormt op drie manieren een uitbreiding van de procedurele rechtvaardigheidsliteratuur. Ten eerste zijn we uitgegaan van een algemene definitie van status door ons te richten op de eigen interpretatie van deelnemers van het begrip status. Hierbij bleek dat een minimale saillantie-operationalisatie (het stellen van slechts twee vragen) voldoende was om het eerlijkproceseffect te versterken. Dit impliceert dat de relatie tussen status en rechtvaardigheid dieper is dan tot dusverre werd verondersteld: Waar het relationele model benadrukt dat statuserkenning het eerlijkproceseffect beïnvloedt, toont het huidige onderzoek aan dat alleen al nadenken over het algemene begrip status voldoende is om het eerlijkproceseffect te versterken.

Een tweede uitbreiding van de literatuur is het feit dat wij harde data gepresenteerd hebben over de causale volgorde van de relatie tussen status en rechtvaardigheid. Waar voorgaande studies correlationeel van aard waren (Tyler, 1989, 1994; Tyler & Blader, in druk) laten de huidige studies zien dat statussaillantie invloed heeft op het eerlijkproceseffect. Hoewel dit niet de mogelijkheid uitsluit dat het eerlijkproceseffect ook invloed heeft op percepties van status, hebben we met de huidige studies zekerheid verkregen over de causale volgorde die het meest centraal staat in het relationele model (Tyler & Lind, 1992).

Een derde uitbreiding van de literatuur is de evidentie voor het veronderstelde psychologische proces. Hoewel diverse onderzoekers opgemerkt hebben dat het belangrijk is om de cognitieve processen te bestuderen die ten grondslag liggen aan procedurele rechtvaardigheidsreacties (e.g., Lind & Tyler, 1988) hebben slechts een aantal rechtvaardigheidsonderzoekers cognitieve procesdata verzameld (Miedema, Van den Bos, & Vermunt, 2000; Van den Bos & Van Prooijen, 2001). In Experiment 2 tonen we aan dat cognitieve toegankelijkheid een belangrijke rol kan spelen in de psychologie van rechtvaardigheid. Een waardevolle richting voor toekomstig onderzoek is volgens ons het toepassen van sociale cognitie-methodologieën om rechtvaardigheidsprocessen te bestuderen (cf. Miedema et al., 2000).

We hebben onze gedachtengang onderzocht in een experiment waarin deelnemers echt (on)rechtvaardigheid hebben ervaren (Experiment 1) en in een experiment waarin de statussaillantiemanipulatie volledig ongerelateerd van de proceduremanipulatie werd aangeboden (Experiment 2). Daarnaast induceerden we verschillende procedurele rechtvaardigheidsmanipulaties in Experimenten 1 en 2. Aangezien de voorspelde effecten consistent bleken over de verschillende methodologieën concluderen we dat de effecten robuust zijn en kunnen generalizeren naar verschillende rechtvaardigheidsmanipulaties.

Inspectie van de celgemiddelden laat zien dat de statussaillantie-manipulatie vooral invloed had op de relationele oordelen van deelnemers in de negatieve procedure-conditie van Experiment 1 (geen inspraak) en in de positieve procedure-conditie van Experiment 2 (accuratesse). Dit suggereert dat statussaillantie de

relationele oordelen van mensen zowel na positieve als na negatieve procedures kan beïnvloeden. Waarom we echter in Experiment 1 effecten in de negatieve procedure-conditie vonden en in Experiment 2 in de positieve procedure-conditie valt op basis van de huidige data niet met zekerheid te zeggen. Mogelijk is dit te herleiden tot een verschil tussen inspraakprocedures en accurate procedures. Voor het huidige onderzoek waren de effecten van procedure binnen de statussaillantieconditie echter belangrijker. Beide experimenten toonden consistent aan dat het eerlijkproceseffect sterker was in de statussaillante conditie dan in de controleconditie.

Samenvattend denken wij dat het huidige onderzoek nieuwe inzichten heeft opgeleverd over de psychologie van procedurele rechtvaardigheid. Wij hebben beargumenteerd dat statussaillantie leidt tot sterkere reacties op procedurele (on)rechtvaardigheid. Data van twee experimenten ondersteunden deze gedachtengang. Statussaillantie is daarom een belangrijke antecedent van het eerlijkproceseffect.

Literatuur

Chen, S., Lee-Chai, A.Y. & Bargh, J. A. (2001). Relationship orientation as a moderator of the effects of social power. *Journal of Personality and Social Psychology, 80,* 173-187.

Feather, N.T. (1999). Judgments of deservingness: Studies in the psychology of justice and achievement. *Personality and Social Psychology Review, 3,* 86-107.

Folger, R., Rosenfield, D., Grove, J. & Corkran, L. (1979). Effects of "voice" and peer opinions on responses to inequity. *Journal of Personality and Social Psychology, 37,* 2253-2261.

Lind, E.A. (2001). Thinking critically about justice judgments. *Journal of Vocational Behavior, 58,* 220-226.

Miedema, J., Van den Bos, K. & Vermunt, R. (2000). Rechtvaardigheid, onrechtvaardigheid, en tapas: Perceptie van (on)recht roept alertheid op. In C. Martijn, C.G. Rutte, D.A. Stapel & E. van Dijk (red.), *Fundamentele Sociale Psychologie 14.* Eburon, Delft.

Tyler, T.R. (1989). The psychology of procedural justice: A test of the group-value model. *Journal of Personality and Social Psychology, 57,* 830-838.

Tyler, T.R. (1994). Psychological models of the justice motive: Antecedents of distributive and procedural justice. *Journal of Personality and Social Psychology, 5,* 850-863.

Tyler, T.R. & Blader, S.L. (in druk). The influence of status judgments in hierarchical groups: comparing autonomous and comparative judgments about status. *Organizational Behavior and Human Decision Processes.*

Tyler, T.R. & Lind, E.A. (1992). A relational model of authority in groups. In M. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology, 25,* 115-292. San Diego, CA: Academic Press.

Van den Bos, K. (2001). Uncertainty management: The influence of human uncertainty on reactions to perceived fairness. *Journal of Personality and Social Psychology, 80,* 931-941.

Van den Bos, K. & Van Prooijen, J.-W (2001). Referent cognitions theory: The psychology of voice depends on closeness of reference points. *Journal of Personality and Social Psychology, 81,* 616-626.

Van den Bos, K., Vermunt, R. & Wilke, H.A.M. (1997). Procedural and distributive justice: What is fair depends more on what comes first than on what comes next. *Journal of Personality and Social Psychology, 72,* 95-104.

Van Prooijen, J.-W., Van den Bos, K. & Wilke, H.A.M. (2001) *A group dynamics focus model of procedural justice.* Manuscript ter publicatie aangeboden.

Watson, D., Clark, L.A. & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology, 54,* 1063-1070.